Розсекречені архіви радянських спецслужб: Симон Петлюра. За два роки до вбивства

ПЕРСОНИ | ВТР, 2026-05-26 08:22

Версия для печати

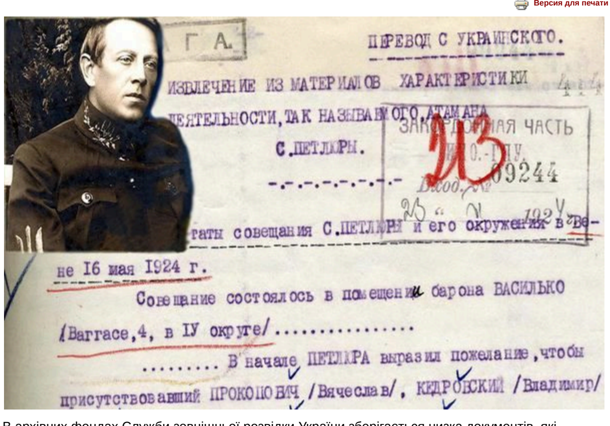

В архівних фондах Служби зовнішньої розвідки України зберігається низка документів, які стосуються перебування Симона Петлюри в еміграції в 1920–1926 роках. Вони не охоплюють усієї діяльності Головного отамана Армії УНР із організації роботи екзильного уряду.

Водночас дають змогу пересвідчитися, що С. Петлюра залишався лідером боротьби за українську справу, наполегливо намагався заручитися підтримкою в цьому інших країн, консолідував навколо себе еміграційні державницькі сили. Така активність не залишалася без уваги органів одпу срср.

До того часу, поки в дпу усрр не запрацювало іноземне відділення в другій половині 1920-х років, стеження за українськими діячами за кордоном здійснювалося переважно силами московських резидентур зовнішньої розвідки. Цим пояснюється наявність незначної кількості документів щодо С. Петлюри в архівних фондах СЗРУ й окремих справ його агентурно-оперативної розробки.

Усі матеріали на лідера української еміграції та його оточення накопичувалися в резидентурах у Варшаві, Празі, Бухаресті, Відні, Парижі й надсилалися до москви. Там їх аналізували, приймали відповідні рішення, розробляли плани з протидії «ворогам радянської влади» і в подальшому надсилали вказівки до Харкова, тодішньої столиці усрр, для врахування в роботі і залучення місцевої агентури до розробки певних осіб.

Низка таких документів, датованих першою половиною 1924 року, свідчить про те, що за переміщенням С. Петлюри країнами Європи велося постійне стеження. Зміст його окремих зустрічей і переговорів ставав відомий чекістам, а заклики до представників Польщі й Румунії за сприяння Франції «об'єднатися, поки не пізно, в боротьбі проти імперської більшовицької росії» спонукали кремлівське керівництво вживати заходів проти самого ініціатора таких дій.

26 лютого 1924 року із резидентури одпу срср у Празі повідомляли таке:

«Отаман Петлюра виїхав із Польщі легально. Ця поїздка була організована Пілсудським, який досі є прихильником самостійної України на чолі з Отаманом Петлюрою.

Петлюра виїхав із Польщі з метою пошуку для своєї роботи всебічної підтримки в державах, де сильно розвинений національний рух і велика ненависть до більшовиків. Він має намір відвідати Угорщину, Італію, Швейцарію, Іспанію і Чехію.

Іншим питанням є спроба ще раз спробувати об'єднати для спільної роботи такі укр. партії: с. д. [соціал-демократи], с. ф.[соціалісти-федералісти], "Хліборобів державників", "Хліборобів демокр." і окремих різних визначних діячів…

В Будапешті Отаман Петлюра мав конференцію з міністром закорд. справ. Нібито досяг великих успіхів…

Петлюра має найближчим часом відвідати Прагу»

(ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр.10102. – Т. 4. – Арк. 115).

В іншому документі висвітлюється діяльність С. Петлюри й наближених до нього осіб у проміжку з 15 травня до 1 серпня 1924 року. Ідеться про діяльність місій УНР у Польщі, Румунії, Ватикані і Франції. Крім того, зазначається, що під час перебування в Парижі С. Петлюра мав зустріч із низкою впливових осіб і передав для Міністерства закордонних справ меморандум, у якому «він підкреслював незмінну симпатію і зацікавленість українських кіл участю Франції у відродженні України і готовність України не лише повернути майно, яке належало французьким підприємцям, а й надати вигідні концесії».

Далі зазначається, що він був прийнятий прем'єр-міністром Італії Б. Муссоліні і «мав у нього тривалу аудієнцію», обговорювали підтримку української справи і подальшу політичну й економічну співпрацю у разі відновлення української державності.

У травні 1924 року з празької резидентури одпу срср повідомляли, що С. Петлюра їздив до Чернівців і Коломиї під прізвищем С. Іванов, звідки повертався через Будапешт і Прагу до Відня, де мала відбутися якась важлива нарада. Тій нараді присвячений окремий звіт. Ішлося про те, що нарада відбулася 16 травня у помешканні українського дипломата барона Василька.

На ній С. Петлюра розповів про переговори з румунськими і польськими урядовцями та представниками військових штабів, на яких порушувалося питання про можливість спільного збройного виступу проти більшовицької росії. У розвиток теми про створення коаліції на підтримку українських національних сил говорив про необхідність активніше проводити таку роботу в Італії, Франції, Бельгії, Англії.

«Підбиваючи підсумки своїм думкам і поглядам, – зазначається в документі, – Петлюра виділив такі основні положення для роботи і завдання для Державного центру, які з них випливають, про те, що:

1. Більшовицька росія вже дійшла до найвищого ступеня свого ослаблення і наближається до катастрофи.

2. Що вона фактично вже не може вести війну зі слабкими сусідніми державами і всіма способами та шляхом навіть великих матеріальних і територіальних жертв уникає збройної боротьби після поразки 1920 року.

3. Що всілякі погрози військового характеру проти Румунії перебувають у протиріччі зі справжніми намірами московського уряду і робляться лише для підняття його значення з дипломатичною метою, а також для задоволення потреб російського націоналізму, який посилюється.

4. Що інтереси Польщі і Румунії полягають у тому, щоб не чекати остаточного падіння більшовицького режиму, на місце якого без сумніву може прийти той національний імперіалістичний режим, який буде загрозливим для всіх нинішніх сусідніх держав, насамперед для Польщі й Румунії, а прискорить своєю діяльністю повалення більшовизму і встановлення відомих кордонів на майбутнє.

5. Що таке становище Польщі й Румунії диктує їм у їхніх же інтересах допомогти у створенні Української держави, яка прикрила б їх зі сходу від росії.

6. Що з урахуванням жахливих форм володіння росії Україною і колоніальної експлуатації, в наших інтересах добитися прискорення падіння більшовицького режиму будь-якою ціною, тобто звільнення України за допомогою Польщі та Румунії.

7. Що для майбутнього України є важливою допомога цих держав хоч би лише для звільнення спільними силами порівняно невеликої території на сході від нинішніх кордонів Польщі та Румунії, до чого сходяться думки більшої частини українських діячів, попри появи іноді іншої позиції щодо цього…»

(ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр. 10102. – Т. 4. – Арк. 217–220).

Загалом у документі наводять 16 основних тез із виступу на нараді С. Петлюри, який постійно наголошував на тому, що назріла сприятлива ситуація для спільного наступу проти більшовиків і було б злочином не скористатися зовнішньою допомогою для звільнення України навіть ціною великих жертв.

Не дивно, що така інформація змушувала більшовицьке керівництво докладати дедалі більших зусиль для стеження за С. Петлюрою, його переміщенням і способом життя, для впровадження агентури до кола наближених до нього осіб, вивідування планів і знайдення слушного моменту, щоб із ним поквитатися, та осіб, які могли б це зробити.

Більшовики вбачали серйозну політичну й ідеологічну загрозу в самому існуванні С. Петлюри. Для багатьох українських емігрантів, колишніх вояків Армії УНР і частини населення радянської України він залишався символом української державності та збройної боротьби за відновлення незалежності. москва побоювалася, що в разі міжнародного конфлікту або ослаблення срср навколо нього може сформуватися антибільшовицький центр.

Тим часом кремль настійливо прагнув довести світові, що українське питання остаточно вирішене в межах срср, а С. Петлюра разом із урядом УНР в екзилі постійно нагадували про себе. Тож боротьба з С. Петлюрою і петлюрівщиною не припинялася навіть після вбивства Головного отамана Армії УНР. Органи дпу / нквс / кдб упродовж усіх історичних періодів намагалися дискредитувати його і стерти саму пам'ять про нього, про що свідчать інші розсекречені документи з архівних фондів розвідки.

Читайте також: 22 травня 1879 року – у Полтаві народився Симон Петлюра

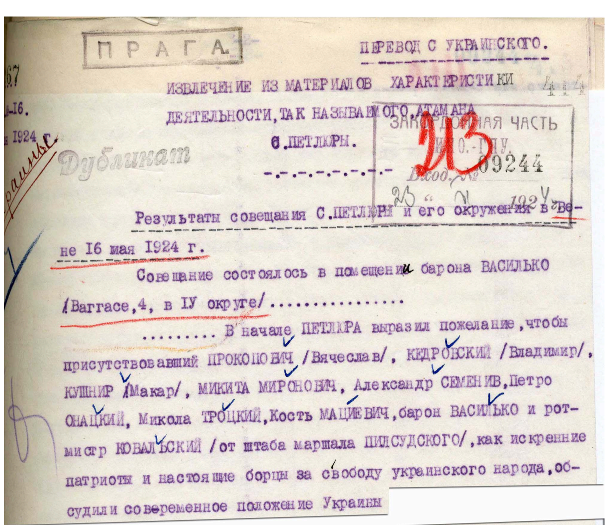

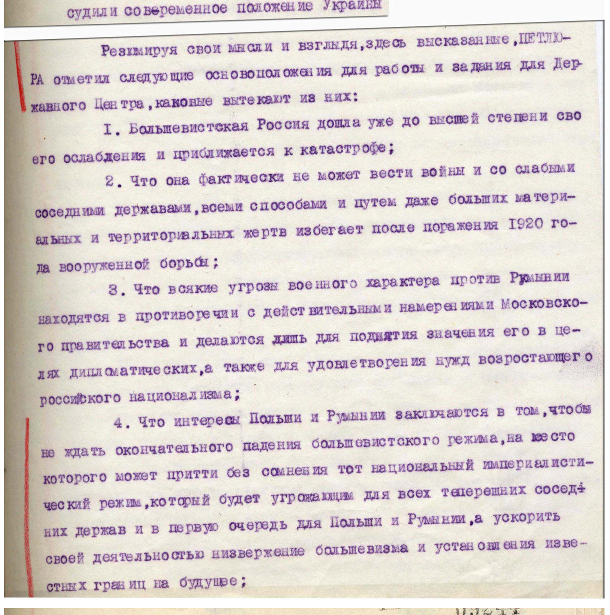

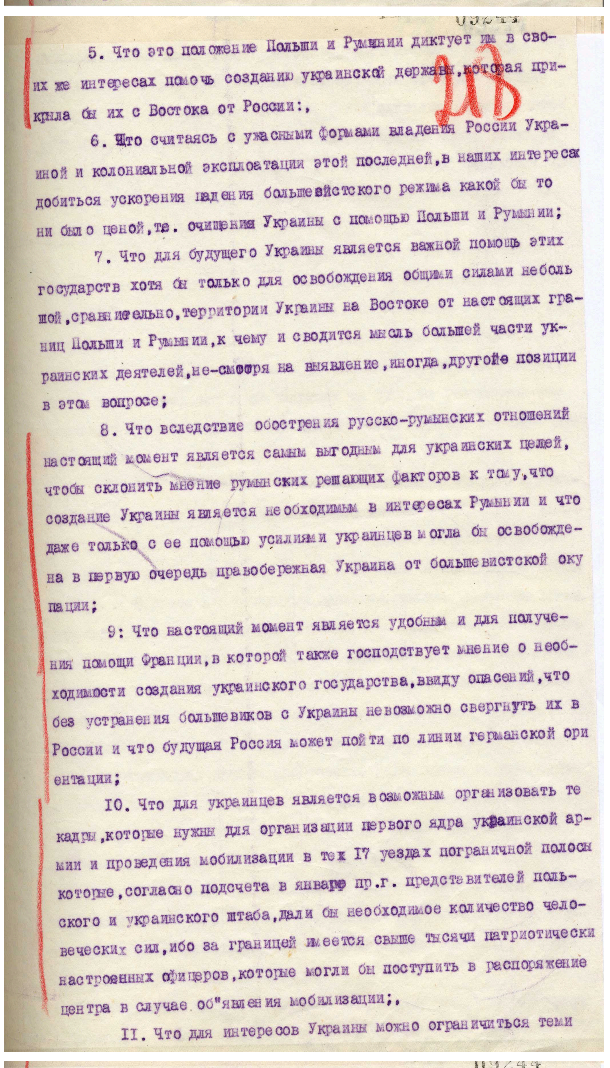

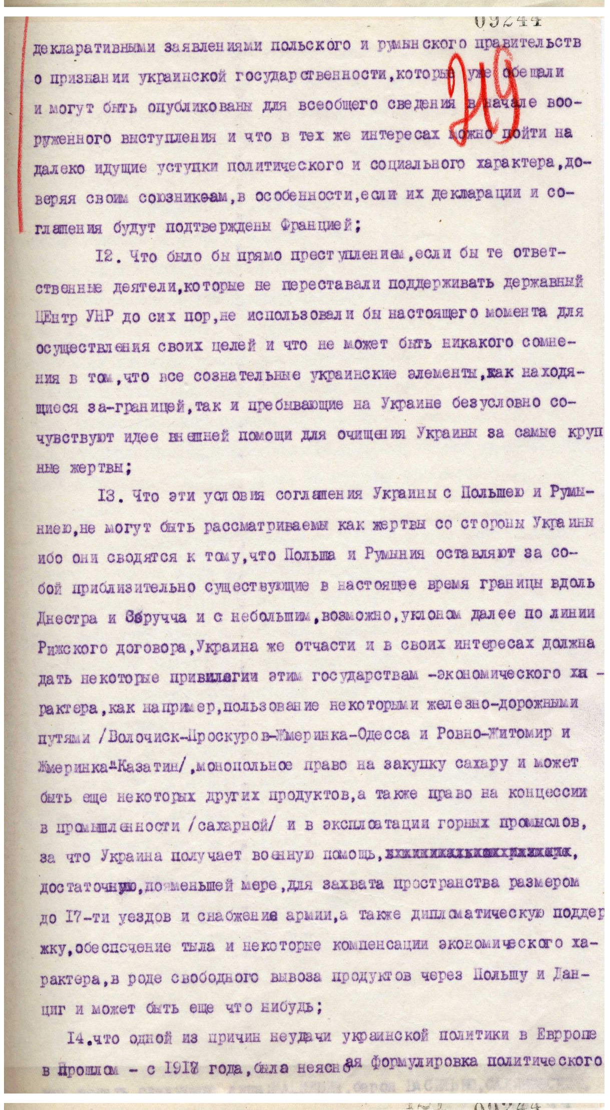

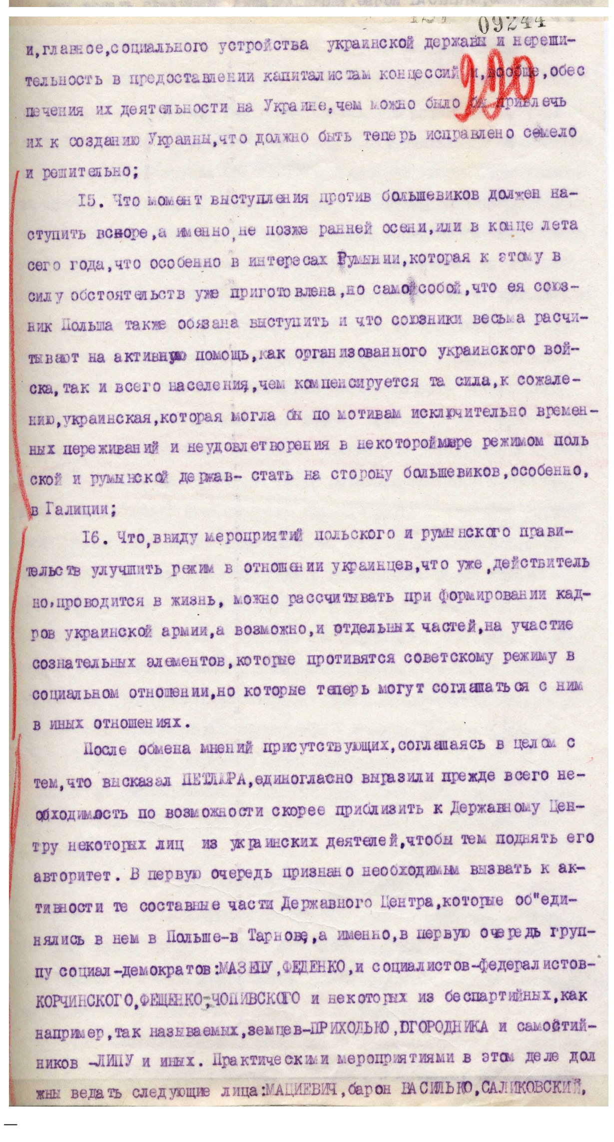

—

Джерело: Служба зовнішньої розвідки України

Читайте також:

- Розсекречені архіви радянських спецслужб: Симон Петлюра і День Української Державності
- Путін contra Петлюра, або Кому вигідний «петлюрівський антисемітизм»?
- Від бою під Крутами і до Оксфорду: життєпис вояка армії УНР Митрофана Швидуна
- Розсекречені архіви радянських спецслужб: Генерал-хорунжий Армії УНР Юрко Тютюнник. Невідомі факти, світлини, вірші
- Розсекречні архіви. Як гетьман Скоропадський вісім років водив за носа чекістів

Share 0

Читайте «Аргумент» в Facebook и Twitter

*Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter.***

Коментарі

© 2011 «АРГУМЕНТ»